

особи, виникає лише тоді, коли встановлено, що оскаржуване втручання відповідало вимозі законності та не було свавільним [6, с. 12].

Таким чином, деонтологічні принципи створюють передумови та мотиви вибору наявних та формування юристом власних норм поведінки у практичній діяльності. Верховенство права як один із найважливіших деонтологічних принципів юридичної практичної діяльності передбачає насамперед повагу до прав і свобод людини, захист яких є основною місією правників.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Головатий С. *Верховенство права : у 3 кн.: монографія. К. : Фенікс, 2006. Книга 3. Верховенство права : український досвід. С. 1630.*
2. Тертишник В. М. *Верховенство права та забезпечення встановлення істини в кримінальному процесі України: монографія. Дніпропетровськ: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ; Ліра ЛТД, 2009. 432 с.*
3. Кривицький Ю. *Верховенство права як принцип діяльності міліції: перспективи закріплення та реалізації в умовах реформування МВС України. Юридична Україна. № 8. 2013. С.8–13.*
4. *Верховенство права. Доповідь, схвалена Венеційською Комісією на 86-му пленарному засіданні (Венеція, 25–26 березня 2011 року). Право України. 2011. № 10. С. 168-184. URL: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2011\)003rev-ukr](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2011)003rev-ukr) (дата звернення 29.03.2021).*
5. *Загальна теорія права: підручник/ за заг. редакцією М.І. Козюбри. К.: Ваіте, 2016. 392 с.*
6. *Кравчук В.М. Зміст принципу правової визначеності як необхідної складової верховенства права. Актуальні проблеми правознавства. 2019. Вип.4. С.10–15.*

УДК 342.3

Кравчук М. В.

*к.ю. н., доцент, доктор права
Українського вільного університету,
завідувач кафедри теорії та історії
держави і права Західноукраїнський
національний університет,
Заслужений юрист України*

ОСОБЛИВОСТІ ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ ТА ВІЙСЬКОВОГО БУДІВНИЦТВА У ПЕРІОД ДИРЕКТОРІЇ (ІСТОРИКО-ПРАВОВЕ ДОСЛІДЖЕННЯ)

Постановка проблеми. Відродження власної держави на початку ХХ ст. стало віковичною подією в житті українців, адже прагнення до відновлення

державності впродовж тривалого історичного періоду їх ніколи не покидало. Особливістю цього процесу було те, що становлення і розвиток держави відбулися у різних формах, зокрема, Української Центральної Ради, Гетьманату П. Скоропадського, Західноукраїнської Народної Республіки, Директорії Української Народної Республіки, та за активної участі різних політичних сил. І хоча ці формації Української держави не змогли здобути свого кінцевого закріплення, їх досвід є досить вагомим для сучасного державного будівництва і завдяки цим процесам український народ підтвердив статус державотворчої нації.

На актуальність даного дослідження вказує хрестоматійне твердження О.Л. Копиленка про значимість державного будівництва на початку ХХ ст., що «саме спадщина українських державотворців ХХ ст. стає ключем до розуміння методологічних засад, на які може тепер спиратися викладання історії держави й права, а в ширшому контексті – дає змогу усвідомити «державницьку ідею», про яку останнім часом стільки говориться і яка могла б, за словами Михайла Грушевського, прислужитися справі «загального єднання» в Україні» [1, с. 6]. Підтвердили вагомість представленої розвідки і слова С.М. Коника, який зазначив: «Українське державотворення як феномен вражає своєю унікальністю з огляду на історію України, зокрема Запорізьку Січ та добу національно-визвольного піднесення (1917–1921 рр.) і масштабністю в просторово-часовому вимірі цього процесу, що спрямований на актуалізацію національної ідеї, становлення держави як гаранта розвитку громадянського суспільства» [2, с. 6].

На нашу думку, однією із важливих фаз розбудови Української держави на початку ХХ ст. є державотворення у період Директорії УНР. Саме цей етап розвитку національної держави є найбільш суперечливим і найменш дослідженим науковцями. За часом він був найбільш тривалим у цю добу державотворення: двадцять чотири місяці. З цього приводу В.Ф. Верстюк підкреслив: «Це найскладніший за перебігом подій відтинок революції і до того ж найменш вивчений історіографією, відносно нього є різні контрверсії та позбавлені важливих деталей спрощені схеми відтворення історії УНР» [3, с. 5]. За твердженням В. Яблонського: «Колізії сучасного державотворення в Україні багато в чому схожі з проблемами, які постали перед творцями української державності в період визвольних змагань 1917-1920 років, коли у діалектичних суперечностях викристалізовувались ідеї української державності» [4, с. 7]. Автором цієї наукової розробки уже здійснювалися спроби висвітлення основних особливостей державного будівництва цієї доби, в якій окреслена періодизація цього процесу [5]. Отже немає сумніву в актуальності такої наукової розвідки.

Дослідження окремих аспектів цього етапу державотворення знайшло висвітлення у публікаціях таких науковців: В. Верстюка, Л. Децинського, В. Задунайського, Р. Іванченко, О. Копиленка, В. Кульчицького, О. Мироненка, П. Музиченка, О. Реєнта, О. Рубльова, В. Савченка, В. Солдатенка, О. Тимощука, Я. Тинченка, Б. Тищика, В. Яблонського та ін., українських дослідників, учасників тих подій: В. Виниченка, М. Грушевського, Д. Дорошенка, В. Петріва, П. Скоропадського, З. Стефаніва, О. Удовиченка. Однак повномасштабного наукового опрацювання окресленої проблематики ще не проведено.

Отже, *мета наукової розробки* – це встановлення особливостей розвитку Української держави в добу Директорії, дослідження зовнішніх і внутрішніх чинників державотворення на вказаному етапі.

Викладення основного матеріалу. У даній науковій розробці ключовим терміном є державотворення, який, на думку науковців, необхідно розуміти як «історичний процес будівництва держави, створення і розвитку її правових, політичних, економічних, ідеологічних, військових, фінансових та інших інститутів і забезпечення їх функціонування», на що вказав і С. Коник [2, с. 2].

За твердженням В. Верстюка «на початку грудня 1918 р. була зроблена спроба до будівництва нових державних структур та адміністративно-управлінського апарату» Української Народної Республіки. З цією метою опозицією до гетьманської влади П. Скоропадського було проведено антигетьманське повстання. Це стало можливим через ослаблення Гетьманської держави після ліквідації австро-угорської і німецької військової присутності внаслідок поразки країн Четвертого союзу у Першій світовій війні та інших причин [3, с. 5]. Отже, 14 листопада 1918 р. представниками Українського національного союзу (керівний орган повстання проти гетьмана – далі УНС) утворено Директорію у складі 5 представників політичних партій соціалістичного спрямування: В. Винниченка, А. Макаренка, С. Петлюри (усі члени УСДРП), П. Андрієвського (член Української партії соціалістів самостійників), Ф. Швеця (член УПСР). У членів Директорії, крім В. Винниченка і С. Петлюри, був відсутній досвід державного управління і державотворення [7, с. 268].

Незважаючи на те, що попередня влада Гетьманату, окрім упущень, за «7,5 місяців наполегливої праці видатних фахівців у різних галузях, у надзвичай важких умовах зробила багато позитивного» [8, с. 515-516], «Директорія УНР оголосила П. Скоропадського поза законом за утворені ним безчинства проти самостійності Української Республіки», звернувшись до повстанців із закликом боротьби з ним як узурпатором влади [7, с. 268]. За твердженням В. Верстюка «Директорія на початках мислилась як орган для керівництва повстанням, підзвітний УНС, але у першій своїй відозві вона назвала себе «ми Директорія самостійної Української Народної Республіки», тобто вищим державним органом. У Декларації 26 грудня 1918 р. Директорія титулувала себе: Верховною Владою УНР. Однак, Директорія не намагалася узурпувати владу, а підкреслила, що її завдання повернути всі соціальні й політичні здобутки революційної демократії, після чого Українські Установчі Збори мали продовжити формування держави» [3, с.6]. За твердженням О. Копиленка: «Директорії УНР вдалося взяти під свій контроль значну частину території України та залучити на свою сторону більшість військових підрозділів гетьманської Армії, яка перебувала на стадії формування. У цей час вона провела переговори з представниками Антанти та німецької адміністрації про їхнє невтручання в конфлікт в Україні» [7, с. 268]. Крім того, ще під час підготовки повстання (починаючи з серпня 1918 р.), «представники УНС для координації дій розпочали переговори з більшовиками, зокрема Х. Раковським та Д. Мануїльським, які зобов'язалися визнати лад, встановлений новою українською владою, й абсолютно не втручатися у внутрішні справи новоствореної держави. А

представники УНС, у свою чергу, зобов'язалися дотримуватися угоди про спільні дії проти Гетьманату» [10, с. 100].

На думку В. Верстюка, як французький (звідки був запозичений досвід), так й український директоріальні проекти були не дуже вдалимими [3, с. 6]. Так, за твердженням С. Кульчицького: «він нібито запрограмований на катастрофічні невдачі самим своїм персональним складом. ... Вони не змогли б, навіть якби побажали, попередити або пом'якшити незгоди між двома лідерами української соціал-демократії – В. Винниченком і С. Петлюрою. В. Винниченко схилився до більшовицького варіанту соціалізму в українській національній оболонці, а С. Петлюра був прибічником сильної влади і стояв на правих позиціях» [9, с. 290].

Реально структура влади України складалась: із найвищої влади, що належала Директорії (5 представників соціалістичних партій) і законодавчої, що належала Трудовому Конгресові, обраного «трудовим населенням, без участі поміщиків і капіталістів». Така структура, «природно, давала підстави ворогам України звинувачувати Директорію у більшовизмі». На це вказала Н. Полонська-Василенко [8, с. 518]. З цих мотивів Антанта відмовлялась надавати матеріальну, військову, медичну допомогу Директорії.

У ході розбудови державного апарату, на думку дослідників «відбулося загострення внутрішньої політичної боротьби між об'єднаними ідеєю ліквідації гетьманського режиму, навколо Директорії, силами. Політичні сили поділено на два табори: один з них відстоював парламентську, а інший – радянську систему влади» [3, с. 7]. За твердженням Н. Полонської-Василенко: «У проводі не було певної думки – ні політичної, ні соціальної. Провід хотів задовольнити всі вимоги «трудящих мас». Більшість його стояла за радянську платформу, за союз із більшовиками, проти Антанти, це були В. Винниченко, В. Чехівський, М. Шаповал, разом з колишнім президентом М. Грушевським. Друга частина, яку підтримував С. Петлюра, була за спільну дію уряду Антанти проти більшовиків» [8, с. 518]. На думку вченої: «Становище нової влади було дуже важким. ... Україна була оточена ворогами з усіх боків. На заході стояли польські війська, які переважали українські кількістю і якістю. Негайно, після повалення Гетьманату, посилювався рух сов'єтських військ на Україну. На південно-східному кордоні зросли російські антибільшовицькі сили під командуванням ген. Денікіна. Південна смуга, з Одесою, Миколаєвим, Херсоном, була занята французами. Український уряд не мав підтримки. Німецька та австро-угорська армії, які, згідно з мировим договором з Антантою, мали охороняти Україну від більшовиків, поки Антанта не перебере на себе окупацію, нездатні були до боротьби» [8, с. 517].

Складність і скритність боротьби з більшовицькою Росією підтвердила відповідь за ноту протесту уряду Директорії урядову РСФРР з приводу вторгнення більшовицьких військ на територію України, в якій РНК РСФРР повідомила, що «ніякого війська РСФРР в Україні немає». Воєнна акція на українській території в цей момент проводиться поміж військом Директорії і військами українського радянського уряду, який є цілком незалежний. Водночас було виражено згоду прийняти у Москві представників уряду УНР для ведення переговорів, якщо уряд України виступить проти англо-французького та американського імперіалізму» [6, с. 290].

У цей час вирішальним фактором став військовий. За твердженням В. Яблонського часто «єдиним засобом, завдяки якому утримувалася УНР від передчасної загибелі, була Армія» [4, с. 110]. Нажаль, за словами Н. Полонської-Василенко, та велика армія повстанців, що забезпечила тріумфальний рух на Київ, розтанула з такою ж швидкістю, з якою створилася. Масу її давали селяни, які, поваливши гетьманську владу, поспішили додому ділити панську землю» [8, с.517]. Крім того, часто отамани повстанських загонів протидіяли Центральній владі Директорії і виступали на стороні ворога, чим завдавали велику шкоду Директорії. Крім того, військові на чолі з С. Петлюрою розглядали себе як окрему гілку влади, часто ставлячи під сумнів акти й розпорядження Директорії та вимагаючи врахування їх позиції з тих чи інших питань, на що вказав О. Копиленко [7, с. 269].

Висновки. По-перше, державна влада Директорії не зуміла мобілізувати й об'єднати всі політичні сили для розбудови і захисту України. По-друге, політичний провід Директорії не розробив єдиного плану формування державного механізму та стратегії розвитку майбутньої України. По-третє, більшість країн, активних учасників тогочасних міжнародних політичних процесів, перешкоджали реалізації українською нацією найсуттєвішого права кожної нації – права на самовизначення. По-четверте, найбільш жорстока, скрита війна за власну незалежність, суверенітет велася між більшовицькою Росією і Директорією.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Копиленко О.Л., Копиленко М.Л. *Держава і право України. 1917-1920: Навч. посібник.* К.: Либідь, 1997. 208 с.
2. Коник С.М. *Державотворення як управлінська категорія.* URL: <http://academy.gov.ua/ej/ej16/txts/12KSMDUK.pdf> (дата звернення 8 квітня 2021 р.).
3. Директорія, Рада Народних Міністрів Української Народної Республіки. *Листопад 1918 – листопад 1920 рр.: Док. і матеріали. У 2-х томах, 3-х частинах. Том 1 / Упоряд: В. Верстюк (керівник) та ін.* К.: Видавництво імені Олени Теліги, 2006. 688 с.
4. Яблонський В. *Від влади п'ятьох до диктатури одного. Історично-політичний аналіз Директорії УНР.* К.: «Альтерпрес». 2001. 160 с.
5. Кравчук М.В. *Особливості військового будівництва в період Директорії Української Народної Республіки: історико-правове дослідження.* Публічне право. 2017. №2. С.271-278.
6. Верстюк В., Дзюба О., Репринцев В. *Україна від найдавніших часів до сьогодення. Хронологічний довідник.* К.: Наукова думка, 1995. 687 с.
7. Копиленко О.Л. *Директорія УНР. Т.1. Історія держави і права України / редкол.: В.Д. Гончаренко (голова) та ін.; Нац. акад. прав. наук України; Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України; Нац. юрид. ун-т ім. Я. Мудрого.* С. 268-271.
8. Полонська-Василенко Н. *Історія України: У 2-х Т. Т.2. Від середини XVIIIст. до 1923 року. 2-е вид.* К.: Либідь, 1993. 608 с.

9. Кульчицький С. Червоний виклик. Історія комунізму в Україні від його народження до загибелі. Книга 1.К.: Темпора. 504 с.
10. Главацький М.В. Павло Скоропадський: Наук. поп. вид. К.: Вид. група КМ-БУКС, 2016. 144 с.

УДК 340

Марціясь І. І.

*старший викладач кафедри теорії
та історії держави і права
Західноукраїнського
національного університету*

АНАЛІЗ ДІЯЛЬНОСТІ ДИПЛОМАТИЧНОГО КОРПУСУ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ П. СКОРОПАДСЬКОГО

Дослідження процесу здобуття державності на початку ХХ ст., впливу та розвитку міжнародних відносин є надзвичайно важливим та необхідним враховуючи сучасний стан державотворення, зокрема, період існування Української Держави кінця квітня – початку грудня 1918 р.

Актуальність зумовлена наявністю своєрідних закономірностей організації міжнародних відносин у зазначений період державотворення та їх значення для відновлення та збереження незалежності держави. Зокрема, цінність досвіду попередників обумовлена сьогодишніми реаліями, які також вимагають від управлінців прийняття результативних для держави і суспільства політичних рішень, насамперед щодо збереження української державності, національної безпеки та захисту національних інтересів, уникаючи помилок минулого.

Дослідженню даного питання присвячено праці низки науковців, серед них: П. П. Гай-Нижник, І. Дацків, Д. І. Дорошенко, Я. С. Калакура, С. В. Корсунський, В. М. Матвієнко, М. М. Приходько, В. Б. Євтух та ін.

Прийшовши до влади гетьман П. Скоропадський показав, що основним завданням його діяльності є встановлення в країні сильної державної влади, здатної забезпечити збереження незалежності та розбудову могутньої Української держави [5, с. 153]. Відтак, чільне місце у виконанні даної мети займав розвиток міжнародних відносин.

Зокрема, одним з найбільш важливих напрямів геополітичної стратегії Гетьмана П. Скоропадського було вирішення так званого Західноукраїнського питання, що полягало в реалізації завдань по двох основних вектора. В першу чергу, це встановлення дипломатичних зв'язків із Австро-Угорщиною з метою ратифікації нею Брестського мирного договору та визнання Української Держави. А також встановлення суверенітету держави П. Скоропадського на